

juist een programma met ijzeren repertoire gewenst om die zaal met voldoende Amsterdams publiek gevuld te krijgen. Rest de voor de hand liggende observatie dat Koopman ooit nog een hoofdstuk moet toevoegen: de zakelijke aspecten rondom de 'metoo-affaire' van voormalig chef-dirigent Daniele Gatti, vorig jaar de laan uitgestuurd, zijn ongetwijfeld lezenswaardig.

Floris Don

Rolf Hage, *Eer tegen eer. Een cultuurhistorische studie van schaking tijdens de Republiek, 1580-1795* (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2019). 280 pp. ISBN 9789087047665.

DOI: 10.18352/tseg.1122

Ondanks een overvloed aan onderzoek blijft het moeilijk om tot een duidelijk begrip van de 'schaking' te komen: was het een uitdrukking van dwang of net vrije wil? Die ambiguïteit ontstaat omdat een schaking zowel een middel was voor verliefde koppels om te trouwen als een geweldsmisdrijf tegen vrouwen. In de vroegmoderne Republiek waren schakingen vooral het eerste, betoogt Rolf Hage, die amper gevallen van gewelddadige vrouwenontvoering terugvond in de rechtszaken, pamfletten en notariële akten die hij bestudeerde. Zoals de titel verdraagt, stelt Hage het concept 'eer' centraal in zijn analyse van de 187 door hem opgespoorde schakingscasussen.

Deze studie bestaat uit acht hoofdstukken waarvan er vijf zijn opgedeeld op basis van verschillende types van schaking, of *schakingsfiguraties* zoals Hage ze benoemt en verklaart in hoofdstuk 3. Hage onderscheidt drie schakingstypes, waarvan er twee nog eens in twee subtypes worden onderverdeeld. Type 1 is de schaking die plaatsvond nadat de man en vrouw in kwestie een relatie hadden waarvan de familie van de vrouw niet op de hoogte was. In zo'n geval kon de schaking het gevolg zijn van de ontdekking en afkeuring van de relatie door de familie (hoofdstuk 4) of bedoeld zijn om de familie voor een voldongen feit te stellen door er nog voor de relatie werd ontdekt met elkaar vandoor te gaan (hoofdstuk 5). Tot type 2 behoren schakingen die plaatsvonden tussen koppels wiens families op de hoogte waren van hun relatie. Wanneer de ouders weigerden in te stemmen met een huwelijk, kon het paar samen beslissen om tot een schaking over te gaan (hoofdstuk 6) of kon de vrouw zich neerleggen bij de weigering van haar familie waarop de verlaten partner reageerde door haar te schaken (hoofdstuk 7). Het derde type behelst alle schakingen die het gevolg waren van een machtsstrijd tussen familieleden van het meisje (hoofdstuk 8). Elk subtype behandelt Hage aan de hand van een goed uitgewerkte casus die hij analyseert via het concept 'eer'

(uitgelegd in hoofdstuk 2). Een laatste hoofdstuk (9) bespreekt schaking zoals die aan bod komt in contemporaine literatuur en staat een beetje los van de rest.

De belangrijkste verdienste van dit boek is de manier waarop de auteur erin slaagt om de geschaakte vrouwen centraal te stellen en licht te schijnen op de complexe interacties tussen de verschillende betrokken partijen voor, tijdens en na de schaking. Ten eerste hebben onderzoekers de geschaakte vrouw te vaak gereduceerd tot een passief slachtoffer van een oudere schaker of van haar autoritaire familieleden. Via fascinerende bronnen, gaande van brieven van deze vrouwen tot officiële verklaringen, dicht Hage hen een opmerkelijke graad van *agency* toe. Wat zij zeiden en deden was bepalend voor het verloop en de afhandeling van de schaking. Ten tweede beschrijft Hage op fascinerende wijze de manier waarop een schaking de machtsbalans tussen de verschillende betrokken actoren verstoort en analyseert hij minutieus hoe elke actie van één partij een reactie van de ander teweegbracht met het oog op eerherstel. Op die manier plaatst Hage de schaking terug in zijn historische context en reageert hij op historici die zich uitsluitend op de schaker en de geschaakte richtten, en er niet in slaagden om de manier waarop hun families en omgeving met dit conflict omgingen in kaart te brengen. Een uiterst vernieuwend maar helaas erg kort deel is hoofdstuk 8 dat de schaking niet bestudeert als een generatieconflict, de manier waarop het fenomeen haast altijd gepercipieerd wordt in huidig onderzoek, maar als een intrafamiliaal conflict dat het rechtstreekse gevolg was van onenigheid binnen de familie van de vrouw over haar huwelijkspartner (hoofdstuk 8). Kortom Hage onderzoekt de schaking in haar chronologische en geografische context waarbij hij er goed in slaagt om de problematiek vanuit het standpunt van verschillende partijen toe te lichten.

De structurering van het boek aan de hand van schakingstypes en het gebruik van eer als een analysecategorie brengt ook nadelen met zich mee. De grote hoeveelheid schakingen wordt in vijf types gegoten, wat tekort doet aan de grote pluraliteit en variatie die andere historici waarnamen. Hoewel Hage zegt dat 'hij de schaking niet in matrixen of schema's wil vervatten' vereenvoudigt hij deze complexe premoderne fenomenen toch door ze te categoriseren. Bovendien is de auteur soms slachtoffer van zijn fixatie op het concept eer waar hij telkens halsstarrig aan terugkoppelt. Door dit strakke format dat hij zichzelf oplegt worden bepaalde interessante aspecten van beschreven voorbeelden slechts terloops vermeld in plaats van diepgaand uitgewerkt. Een ander punt van kritiek is dat Hage te weinig reflecteert over het gebruikte bronnenmateriaal. Ondanks de obligate vermelding van Davis' *Fiction in the Archives* neemt hij het narratief van de bron regelmatig over zonder te contextualiseren. Een gedetailleerde bespreking van de complexiteit van juridische bronnen door te wijzen op het probleem van *legal fiction* en de onmogelijkheid om in die documenten 'de waarheid' te achterhalen, was wenselijk. Ten slotte mist het werk een diepgaande verklaring voor de opge-

merkte verschillen in tijd en tussen wat de auteur 'katholieke' en 'protestantse' schakingen noemt. Dat er een verschil was wordt terloops meermaals bemerkt, maar onvoldoende verklaard.

In zijn voorwoord stelt Hage deze studie voor als een 'voor een groter publiek leesbare' herwerking van zijn proefschrift. Ondanks de complexe toelichtingen van tal van theoretische eerconcepten, slaagt Hage in deze opzet door de incorporatie van boeiende, concrete casussen waarmee hij de materie tot leven brengt. Bovendien presenteert deze studie een aantal vernieuwende resultaten die gelezen moeten worden door al wie geïnteresseerd is in premoderne huwelijksconflicten en familiegeschiedenis.

Chanelle Delameillieure, KU Leuven

Ad Knotter, *Transformations of Trade Unionism. Comparative and Transnational Perspectives on Workers Organizing in Europe and the United States, Eighteenth to Twenty-First Centuries* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2018). 312 p. ISBN 9789463724715.

DOI: 10.18352/tseg.1120

This is a story about workers' efforts through three centuries to come together to better their lot and defend their dignity. The book is a collection of articles, some recently written, some previously published in reviews or books. They are all well researched and erudite. The book adheres to the program of comparative or relational and transnational history. Although Knotter's obvious solid knowledge of Dutch history is his starting point, he expands the study into other European countries and US. Bringing these analyses together gives a considerable added value.

Chapter 1 deals with the cloth shearers in north-western Europe in the eighteenth century. Knotter identifies a kind of trade unionism from the period between the independent artisan and the factory age, and coins the concept "manufactural unionism". One underlying logic that emerges from his treatment of these and other unions stems from their pre-Keynesian mental universe: Jobs - or at least good jobs - are scarce. The demand for labour is not easy to augment. Hence unions have to concentrate on controlling the supply side of labour markets by barring or limiting apprentices, women, unskilled or foreigners. This is a "regulatory unionism". If the number of sellers of labour power is limited, unions may through collective bargaining function as a cartel of sellers of labour power. The relation between supply and demand decides the power relations in the

labour market. Labour market control is the essence of unionism.

Chapter 2 is on cigar makers in the time of the First International, working in a transnational labour market. This theme of transnationalism is picked up in chapter 6, which deals with Dutch and German miners and Catholic and social democratic competing unions in the border areas. An important insight is that transnationalism is more than an ideology, it comprises also markets, cross border organizing, strike support, currency, commuting and social insurance.

A central theme in chapter 3 is producers' cooperatives as the specific form of organizing of artisans, founded on their belief that they could manage without capitalists. As capitalist relations penetrated various trades, craft unions gained ground, but still upheld the program of cooperatives.

Chapter 4 is on the efforts to regulate labour markets in Belgian and American flat glass industry and in the Amsterdam diamond industry before 1940. The chapter digs into the division of labour – producing flat glass demanded seven tasks to be covered, organized in a status hierarchy. From a position as a labour aristocracy with very strong craft unions, mechanisation eroded their status. Internal subcontracting – which could be a familial system comprising wife and children, but also outright exploitation – disappeared. Workers' cooperatives were unable to compete. These developments led to a reorganisation and emergence of more inclusive industrial unions. The same pattern could be observed among the diamond cutters. An interesting additional theme is the way emigration was used as means to regulate the labour market.

Chapter 5 takes on the theme of union intermediation of jobs in Western Europe in the nineteenth and early twentieth century. Several countries are investigated. Unions might try to intervene in various ways. They could strive to function as an employment agency, a *bourse du travail*, ideally with a monopoly in the market. They could regulate the supply of labour, by asking members to move to another town, thus creating a local 'vacuum' used to push up wages. An interesting observation is how the unions might look askance at unemployed; these could be liable to undersell themselves to get work. Thus unions had to develop a new instrument – unemployment insurance, actually as much for the benefit of the employed as the unemployed. But by and by the tasks of intermediation and insurance were taken over by public labour exchanges. Thus intermediation was transformed from an instrument for wage control for the unions to control of the unemployed. An important social policy innovation was the so-called Ghent system, linking union and municipal contributions.

Chapter 7 is a stimulating story about recent victories of cleaning personnel in several countries, known as "justice for janitors".

The articles are written at various dates and not as parts of a pre-planned project. Yet, his material may also be used as building blocks for more generalis-